

СТАНОВИЩЕ

от д-р Христо Йорданов Паунов –

доцент в Юридическия факултет

на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование: 3. Социални, сторански и правни науки

професионално направление: 3.6 Право

докторска програма: „Конституционно право“

Автор: Петър Илиянов Кичашки

Тема: „Конституционно положение на хората с увреждания“

Научен ръководител: проф. д.н. Георги Близнашки

1. Общо описание на процедурата

Със заповед № 1088 от 06.07.2023 г. на Ректора на Югозападния университет „Неофит Рилски“ - Благоевград (ЮЗУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „*Конституционно положение на хората с увреждания*“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление: 3.6 Право; докторска програма: „Конституционно право“.

Автор на дисертационния труд е Петър Илиянов Кичашки – докторант на самостоятелна подготовка към катедра “Публичноправни науки“ на Правно-историческия факултет на ЮЗУ с научен ръководител проф. д.н. Георги Близнашки.

Представеният от Петър Илиянов Кичашки комплект материали е в съответствие с Вътрешните правила за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски“ - Благоевград. Представена е и справка за наукометричните показатели, въведени с измененията в нормативната уредба за академичното развитие в Република България. От нея става ясно, че дисертантът отговаря на националните минимални изисквания за ОНС „доктор“ в област на висше образование: 3. Социални, сторански и правни науки, професионално направление: 3.6 Право. Докторантът е приложил дисертационен труд; автореферат; 3 (три) броя публикации.

2. Кратки данни за докторанта

Петър Илиянов Кичашки е роден на 12.07.1989 г. в гр. Видин. Завършва Природо-математическата гимназия “Екзарх Антим I” в родния си град, а след това специалност “Право” в Нов български университет.

Петър Кичашки е активен застъпник за правата на хората с увреждания. Като такъв той е участвал в десетки национални и международни акции. Водил през годините и спечелил десетки дела за достъпна градска среда за хора с увреждания. Делата си той води пред Комисията за защита от дискриминация. Назначен е от Президента на Република България за член на Комисията за защита от дискриминация през 2017 г. След като става член на Комисията, Петър Кичашки продължава усилията си в защита правата на хората с увреждания.

Петър Кичашки е ръководител на екипа на Института за модерна политика (той е изпълнителен директор на Института от 2013 г.), който ежегодно на 10-ти декември – Международния ден на правата на човека, представя специален правозащитен доклад за състоянието на правата на уязвимите групи у нас.

Петър Кичашки е докторант на самостоятелна подготовка към катедра “Публичноправни науки“ на Правно-историческия факултет на ЮЗУ от м. март 2020 г. Дисертационният му труд е обсъден и насочен към защита на заседание на катедрата, проведено на 23.06.2023 г.

3. Характеристика на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд „Конституционно положение на хората с увреждания“ е в общ обем от 220 страници, като основното изложение е в обем от 206 стр., към които има добавена библиография на български и чужд език (общо 168 заглавия).

Дисертационният труд в своето съдържание следва класическа структура и се състои от увод, три глави и заключение. Направени са 225 бележки под линия.

Дисертацията е посветена на интересен въпрос, който не са били предмет на цялостно и комплексно изследване в българската доктрина. Въпросът конституционното положение на хората с увреждания имат не само теоретично, но и силно практическо значение. Конституцията на Република България създава правни институти и съдържа разпоредби, които защитават правата на хората с увреждания. Те имат за своя основа водещите конституционни принципи и ценности, прогласени още в преамбюла на Конституцията, а именно - социалната държава и достойнството на личността.

В основата на дисертационния труд е конституционното положение и правата на хората с увреждания, техният исторически генезис, развитие и актуално състояние. Изследването се концентрира върху взаимовръзката между правата на хората с увреждания и основните конституционни ценности и принципи като достойнството на личността, социалната държава. Обърнато е специално внимание на релевантните международни правни норми, направен е сравнително-правен преглед и са изведени предложения *de lege ferenda*. При разглеждането на генезиса и развитието на отношението към хората с увреждания в различните правни системи в Европа и САЩ, както и при анализа на обществените обстоятелства, при които правата на хората с увреждания съществуват в различните исторически епохи и в различните правни системи, докторантът използва историческия и сравнителноправния метод. Представянето и анализът на основните принципи и функции на различните обществени органи, които са призвани да търсят решения в сферата на проблемите пред хората с увреждания са направени от автора, като той използва в дисертацията нормативния, системния и функционалния методи на изследване.

В глава първа авторът на дисертационния труд прави правно-исторически преглед на положението на хората с увреждания, като следва разбирането, че през всички исторически епохи от древността до наши дни хората с увреждания са имали особен правен статут, както и че те винаги са били обект на държавна политика и съответно на правна регламентация.

Докторантът очертава историческата еволюция на правата на хората с увреждания през три отчетливи етапа - Античност, Средновековие и модерен период (след революциите от края на XVIII век).

Авторът посочва, че Атина и Рим през Античния период са важен пътеводител за разбирането на правното положение на хората с увреждания през следващите исторически епохи и в рамките на съвремието. Той описва възгледите на редица известни фигури от Древна Гърция като Солон, Драконт, Хераклит, Перикъл, Лизий, Платон, Аристотел и др. и прави изводът, че правното положение на хората с увреждания в Древна Гърция е било противоречиво (стр. 33). Разглежда се също уредбата в Древния Рим, като се започва от Дванадесетте таблици и се стигне до Юстиниановата кодификация. Особено интересен е анализът на тектовете в Дигестите, които имат отношение към хората с увреждания. Обърнато е внимание и на Институтите на Юстиниан. Специално внимание е отделено на философията на стоиците и нейното пряко отношение към хората с увреждания. Докторантът прави уточнението, че както и за Древна Гърция, така и за Рим, разбиранията на древните не може и не бива да се пренасят автоматично към наше време, като същевременно подчертава,

че Древен Рим и Древна Гърция създават и множество правни и политически инструменти, които касаят хората с увреждания и до днешния ден (стр 48.).

Авторът очертава някои особености на правното положение на хората с увреждания през периода на Средновековието, като обръща внимание и на общата правно-политическа организация на властта в Европа по това време. Той посочва, че сложните отношения между църковните и светските власти в Европа през Средновековието имат ключово отношение към положението на хората с увреждания (стр 52). Специално се подчертава влиянието на християнската религия върху отношението към увреждането през този период. Докторантът посочва, че „общото впечатление след внимателно изследване на историческите и правни извори в Европа за увреждането, е, че хората с увреждания са били познати, но изтикана в периферията на обществото група от хора“ (стр. 58). Заслужава да се отбележи, че се прави кратък анализ и на уредбата на отношенията в Средновековна България. Авторът изразява като обща оценка, че периодът след разпада на Римската империя до Американската война за независимост и Великата френска революция е нееднозначен период за хората с увреждания (стр 60). Той изказва тезата, че Средновековието е дългият междинен и необходим период, който създава условията за еволюцията на разбиранията за уврежданията, които ще бъдат видени в правния и конституционен ред столетия по-късно (стр. 61).

Докторантът разглежда периодът на модерността като подчертава, че от конституционноправна гледна точка без приемането на Американската и Френската конституции не би било възможно да се стигне до конституционните течения, които масово въвеждат увреждането в рамките на модерните демократични конституции (стр 63). Изключително подробен анализ и описателни характеристики са направени за Евгениката, увреждането в нацистка Германия и бившият Съветски съюз.

В края на първа глава е направен изводът, че хората с увреждания са генерично свързани с развитието на обществата и по този начин са елемент от най-задълбочените въпроси, касаещи развитието на нацията. Авторът удачно подчертава, че увреждането е въпрос от конституционно значение, към който трябва да се подхожда с внимание и задълбоченост.

Глава втора на дисертационния труд е посветена на моделите на регулиране и конституционното положение на хората с увреждания. Поради историческите и правно-политически наслагвания, които касаят хората с увреждания, почти всички модерни конституции по света издигат хората с увреждания на нивото на основния закон, като този факт удачно е отчетен от автора (стр. 101). Той представя в международен и сравнително-

конституционен план уредбата на правата на хората с увреждания. Специално място в дисертационния труд е отделено на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, като по отношение на самата Конвенция има авторът обръща особено внимание на три ключови аспекта, съдържащи се в нея.

Сравнителният конституционен преглед също попада в полезрението на докторанта. Той подчертава, че конституционните уредби са разнообразни и в зависимост от особеностите на отделните юрисдикции, но онова, което може да се каже с високо ниво на категоричност е, че почти всички конституции на планетата имат някаква форма на регулиране или поне на отношение спрямо хората с увреждания (стр. 109). Специално за целта на изследването, авторът е използвал редица конституционни текстове, които лично той е превел от английски език – факт, който сам по себе си говори за добрата чуждоезикова подготовка на докторанта. Представени са конституционни разпоредби от основните закони на Австрия, Финландия, Германия, Унгария, Словения, Швейцария, Испания, Румъния, Швеция, Гърция, Полша, Португалия, Словакия, Италия, Литва, Латвия, Естония, Малта, Аржентина, Бразилия, Уругвай, Мексико, Перу, Нова Зеландия, Корея, Канада, САЩ и др. Авторът прави заключението, че различните държави въвеждат различни мерки за закрила или подкрепа на хората с увреждания в зависимост от различните модели, които съществуват в съответната юрисдикция (стр.117).

В тази глава на дисертационния труд подробно са разгледани два от основните модели, по които увреждането бива концептуализирано - медицинският и социалният. Тук е мястото да се посочи, че авторът с голяма прецизност уточнява две базови понятия – инвалидност (от английски - impairment) и увреждане (от английски - disability). Той посочва, че под термина „инвалидност“ следва да се разбира медицинското състояние, което поражда определения функционален дефицит, а под „увреждане“ следва да се разбират надградените от инвалидността социални дефицити, т.е. онези ограничаващи фактори, които се пораждат от сблъсъка на инвалидността с непригодената за нея социална среда. Това отграничение, макар и в българския език да не е лесно забележимо, е съществено за разбиране на увреждането като правен и социален феномен (стр 119). Докторантът посочва и свои критични бележки към водещите модели за увреждането.

В последния трети параграф на тази глава от дисертационния труд авторът насочва вниманието към хората с увреждания и конституцията. Докторантът счита, че за да е възможно да се рамкира какво е конституционното положение на хората с увреждания, е необходимо да се разбере що е то конституция и конституционно право и че следва да се квалифицират правата на хората с увреждания с оглед на това към кой тип конституционни

права спадат (стр. 146). Той прави два обосновани извода. На първо място, че хората с увреждания са елемент от конституционната уредба, и че те съставляват неразривна част от конституционната тематика и могат да бъдат разглеждани чрез инструментите на конституционното право. На второ място, че при анализиране на конституционното положение на хората с увреждания следва да се отчитат както активната роля на държавата при подкрепата на хората с увреждания, така и спазването на гаранциите за защита на правото им на труд, но в съчетание с необходимите ограничения за ненамеса в личната сфера на индивида, които биват поставени от самата конституция (стр 152).

Глава трета е последната глава от дисертацията и е своеобразен логичен завършек на научния труд на докторанта Петър Кичашки. В нея авторът акцентира върху необходимостта от „троен конституционен тест“ на политиките за хората с увреждания.

Докторантът аргументирано изяснява понатието „троен конституционен тест“, като подчертава необходимостта всяка политика, която е насочена към тази специфична уязвима група, да е съобразена с (стр. 156-157):

1) *Сдържашката функция на конституцията* - една държавна политика не може да излиза извън конституционно очертаната ѝ територия и да поставя недопустими ограничения над личността, нейната суверенна воля и свободна преценка;

2) *Достойнството на личността* - хората с увреждания имат същото човешко достойнство, което е присъщо на всички останали хора.

3) *Социалната държава* - увреждането е комплексен въпрос, който има и медицински, и социален аспект. Социалната подкрепа за хората с увреждания е необходима, за да могат те да получат достъп до обществените ресурси и блага по сходен начин с този на всички останали.

Подробно се анализират конституционните принципи за човешкото достойнство (стр. 157) и социалната държава (стр 169) при оформяне на политиките към хората с увреждания, като се посочват и основните мнения в доктрината на български и чужди автори.

В дисертационния труд също така се прави критичен поглед на оценката на работоспособността и социалната подкрепа към увреждането (стр 175).

Във финала на глава трета са представени предложенията на автора за законодателни промени в сферата на уврежданията. *De lege ferenda* докторантът предлага „в един нов закон за хората с увреждания“ (стр. 189) да бъдат включени следните постановки:

1. Нова оценка на увреждането (стр. 189) – с 5 на брой конкретни предложения;

2. Изграждане на капацитет на специализирана административна структура (стр. 193) - с 8 на брой конкретни предложения;
3. Подобрен достъп до социални услуги (стр. 196) - с едно конкретно предложение;
4. Създаване на фонд за научноизследователска и развойна дейност с цел създаването на иновативни технически помощни средства (стр. 197) - с 5 на брой конкретни предложения;
5. Повишаване на капацитета на Комисията за защита от дискриминация с цел подобряване на достъпната среда за хората с увреждания (стр. 200) - с 2 на брой конкретни предложения.

В заключението на дисертацията авторът извежда 8 основни извода.

Няколко основни приносни момента са характерни за дисертационния труд:

- Трудът представлява първото самостоятелно целенасочено конституционноправно изследване на увреждането в България;

- Конституционните разпоредби в 27 държави по целия свят, касаещи увреждането, са систематизирани. Отделено е специално внимание на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания;

- Аргументиране на тезата, че въпросите на увреждането имат своя конституционен ранг, както и анализиране на българските конституционни предпоставки темата с увреждането да е въздигната на конституционно ниво;

- Систематизирани са водещите модели към увреждането, които са обобщени като цялостен идеологически фундамент, който проектира правно и политическо действие по темата за увреждането;

- Изведен и защитен е авторски троен конституционен тест по отношение на политиките към хората с увреждания;

- Аргументирано са предложени *de lege ferenda* многобройни законодателни промени.

В заключение може да се каже, че трудът се отличава с оригиналност и аналитичен подход при представяне на проблемите. Прави впечатление принципният подход на автора да търси концептуалното значение на явленията и ясно да заявява свои възгледи с характер на теория в областта на конституционното право. Личи задълбочено познаване както на международната, така и на българската доктрина. Трудът има ясен фокус и основаната тема е разгърната последователно, като личи свързаност между анализирани проблеми.

4. Автореферат и публикации по дисертационния труд

Представеният от докторанта автореферат е направен според изискванията на нормативната уредба и отразява резултатите, постигнати чрез изследването на проблема. В него са изложени основното съдържание, основните идеи и изводи в дисертационния труд. Очертани са приносните моменти на автора при провеждането на изследването, степента на новост и практическа значимост на дисертацията.

Публикациите, които докторантът е представил са 3 (три) на брой, а именно: Кичашки, П. Правно-исторически проявления на евгениката в САЩ. – Право, Политика, Администрация, 2020, том 7, бр. 3-4, с. 59-68; Кичашки, П. Увреждането като конституционен въпрос. – Право, Политика, Администрация, 2022, том 7, бр. 2, с. 29-37; Кичашки, П. Правно-исторически аспекти на увреждането в нацистка Германия. – Knowledge: International Journal, 2023, Vol. 56, Issue 1, p. 135-140. Те са свързани с темата на дисертационния труд и са в направени в специализирани издания. Съществена характеристика на научната продукция на Петър Кичашки е последователното прилагане на сравнително-правния, сравнително-историческия и социо-правния методи и подходи.

5. Критични бележки и препоръки

В дисертацията са посочени доста голямо количество исторически факти, свързани с излаганите въпроси, които в определени части от труда биха могли да бъдат леко редуцирани, предвид факта, че изследването е насочено към систематизацията и анализа на конституционното положение на хората с увреждания.

Съществува известен дисбаланс по отношение на обема на отделните глави на дисертацията (глава първа е приблизително 100 стр., глава втора е 54 стр., глава трета е 48 стр.), които в известна степен би могъл да бъде преодолян при евентуално бъдещо публикуване на труда.

Относно предложенията *de lege ferenda*, може да се посочи, че някои от тях са добре аргументирани, но при други би могла да се добави и повече правна аргументация.

Като препоръка, макар и встрани от съществуващото на изложението, може да се посочи, че крайт на глава трета от дисертацията би могъл да бъде подреден по-прецизно, сравнен със сега представения му вид. И още една техническа бележка - някои от цитиранията не са оформени според стандартите за библиографско цитиране.

Накрая бих препоръчал авторовото присъствие в заключението на труда да бъде разширено като обем и съдържание, а също така и публикуване на дисертационния труд след успешната му защита.

Посочените критични бележки и препоръки не могат да променят извода, че представеното изследване има безспорни научни достойнства и притежава качествата на дисертационен труд по смисъла на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

6. Заключение

Направеният анализ на качествата и приносите на представените материали, на академичните качества на докторанта и на неговите възможности за справяне с научни и административни задачи показват, че Петър Илиянов Кичашки притежава всичките необходими качества за придобиването на образователната и научна степен „доктор“.

Дисертационният труд съдържа научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Дисертационният труд показва, че докторантът Петър Илиянов Кичашки притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения и демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Петър Илиянов Кичашки** в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление: 3.6 Право; докторска програма „Конституционно право“.

септември 2023 г.

Изготвил становището: .....

доц. д-р Христо Паунов

O P I N I O N

by **Dr. Hristo Yordanov Paunov** –
associate professor at the Faculty of Law
of Plovdiv University "Paisii Hilendarski"

of a dissertation for awarding the educational and scientific degree "**doctor**"

in the field of higher education: 3. Social, business, and legal sciences

professional direction: 3.6 Law

doctoral program: "Constitutional Law"

Author : Petar Iliyanov Kichashki

Topic : "Constitutional status of the disabled people"

Scientific supervisor : Prof. Ph.D. Georgi Bliznashki

1. General description of the procedure

By order No. 1088 of 06.07.20 23 of the Rector of the Southwestern University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad (SWU), I have been appointed as a member of the scientific jury to ensure a procedure for the defense of a dissertation work on the topic "Constitutional status of the disabled people" for acquiring the educational and scientific degree "doctor" in field of higher education: 3. Social, economic and legal sciences; professional direction: 3.6 Law; doctoral program: „Constitutional Law".

The author of the dissertation is Petar Iliyanov Kichashki - a doctoral student of independent preparation at the Department of "Public Law Sciences" of the Faculty of Law and History of SWU, with the supervisor Prof. Ph.D. Georgi Bliznashki.

The set of materials presented by Petar Iliyanov Kichashki is in accordance with the Internal rules for the development of the academic staff of the Neofit Rilski State University - Blagoevgrad. A report on the scientometric indicators introduced with the amendments to the regulatory framework for academic development in the Republic of Bulgaria is also presented. It is clear from it that the dissertation student meets the national minimum requirements for the acquiring "doctor" degree in the field of higher education: 3. Social, political and legal sciences, professional direction: 3.6 Law. The doctoral student has submitted a dissertation; abstract; 3 (three) publications.

2. Brief data on the doctoral student

Petar Iliyanov Kichashki was born on July 12, 1989 in Vidin. He graduated from the Science and Mathematics High School "Exarch Antim I" in his hometown, and then majored in "Law" at the New Bulgarian University.

Petar Kichashki is an active advocate for the rights of the people with disabilities. As such, he has participated in dozens of national and international actions. Over the years he has led and won dozens of cases for accessible urban environments for people with disabilities. He was bringing his cases before the Commission for Protection against Discrimination. He was appointed by the President of the Republic of Bulgaria as a member of the said Commission for Protection against Discrimination in 2017. After becoming a member of the Commission, Petar Kichashki continued his efforts in protecting the rights of the people with disabilities.

Petar Kichashki is the head of the team of the Institute for Modern Politics (he has been the executive director of the Institute since 2013), which annually presents a special human rights report on the state of the rights of vulnerable groups on December 10 - International Human Rights Day in our country.

Petar Kichashki is a doctoral student on independent preparation at the Department of Public Law Sciences of the Faculty of Law and History of the Southwestern University "Neofit Rilski" from March 2020. His dissertation work was discussed approved for public hearing at a meeting of the department held on 23.06.2023.

3. Characteristics of the dissertation work

The submitted dissertation "Constitutional status of the disabled people" has a total volume of 220 pages, with the main exposition in a volume of 206 pages, to which a bibliography in Bulgarian and foreign languages has been added (a total of 168 titles).

The dissertation work in its content follows a classic structure and consists of an introduction, three chapters and a conclusion. 225 footnotes have been made.

The dissertation is dedicated to an interesting question that has not been the subject of a complete and complex study in the Bulgarian doctrine. The issue of the constitutional status of the people with disabilities has not only theoretical, but also strong practical significance. The Constitution of the Republic of Bulgaria creates legal institutes and contains provisions that protect the rights of the disabled. They are based on the leading constitutional principles and values, already proclaimed in the preamble of the Constitution, namely - the welfare state and the human dignity.

The basis of the dissertation is the constitutional position and rights of the people with disabilities, their historical genesis, development and current status. The research focuses on the interrelationship between the rights of people with disabilities and basic constitutional values and principles such as the human dignity and the welfare state. Special attention is paid to the relevant international legal norms, a comparative legal review is made and proposals *de lege ferenda* are also discussed in the thesis. In considering the genesis and development of the attitude towards people with disabilities in the different legal systems in Europe and the US, as well as in the analysis of the social circumstances in which the rights of the disabled people exist in different historical eras and in different legal systems, the doctoral student uses the historical and the comparative law method. The presentation and analysis of the main principles and functions of the various public bodies, which are called to seek solutions in the field of problems faced by the disabled people, were made by the author, as he used the normative, systemic and functional research methods in the dissertation.

In chapter one, the author of the dissertation makes a legal-historical overview of the situation of the people with disabilities, following the understanding that in all historical eras from ancient times to the present day, people with disabilities have had a special legal status, and that they have always been subject of state policy and, accordingly, of legal regulation.

The doctoral student outlines the historical evolution of the rights of people with disabilities through three distinct stages - Antiquity, the Middle Ages and the modern period (after the revolutions of the late 18th century).

The author points out that Athens and Rome in the Antiquity period are an important guide for understanding the legal status of the people with disabilities in subsequent historical eras and within the framework of modern times. He describes the views of a number of famous figures from Ancient Greece such as Solon, Dracont, Heraclitus, Pericles, Lysias, Plato, Aristotle, etc. and concludes that the legal status of the disabled people in Ancient Greece was controversial (p. 33). The system in Ancient Rome is also examined, starting with the Twelve Tables and ending with the Justinian codification. Particularly interesting is the analysis of the texts in the Digests that relate to people with disabilities. Attention is also paid to the Institutes of Justinian. Special attention is paid to the philosophy of the Stoics and its direct relation to people with disabilities. The PhD student makes the clarification that, for both Ancient Greece and Rome, the understandings of the ancients cannot and should not be automatically transferred to our time, while emphasizing that Ancient Rome and Ancient Greece also created numerous legal and political instruments, which concern the people with disabilities to this day (page 48.).

The author outlines some features of the legal situation of people with disabilities during the Middle Ages, paying attention to the general legal and political organization of power in Europe at that time. He points out that the complex relationship between ecclesiastical and secular authorities in Europe during the Middle Ages has a key bearing on the situation of people with disabilities (p. 52). Special emphasis is placed on the influence of the Christian religion on attitudes towards disability during this period. The PhD student points out that "the general impression after a careful study of historical and legal sources in Europe on disability is that people with disabilities were a familiar but marginalized group of people" (p. 58). It is worth noting that a brief analysis is also made of the arrangement of relations in Medieval Bulgaria. The author expresses as a general assessment that the period from the fall of the Roman Empire to the American Revolutionary War and the Great French Revolution was an ambiguous period for the people with disabilities (p. 60). He argues that the Middle Ages were the long and necessary intervening period that set the stage for the evolution of understandings of disability that would be seen in the legal and constitutional order centuries later (p. 61).

The doctoral student examines the period of modernity by emphasizing that, from a constitutional legal point of view, without the adoption of the American and French constitutions, it would not have been possible to reach the constitutional currents that massively introduce disability within the framework of modern democratic constitutions (p. 63). Extremely detailed analysis and descriptive features are made of Eugenics, disability in Nazi Germany and the former Soviet Union.

At the end of the first chapter, the conclusion is made that people with disabilities are generically related to the development of societies and thus are an element of the most profound issues concerning the development of the nation. The author aptly emphasizes that disability is a matter of constitutional importance that must be approached with care and thoroughness.

Chapter two of the dissertation is devoted to the models of regulation and the constitutional position of people with disabilities. Because of the historical and legal-political overlays that concern the people with disabilities, almost all modern constitutions around the world elevate the disabled people to the level of the fundamental law, a fact that is aptly noted by the author (p. 101). It presents the regulation of the rights of people with disabilities in an international and comparative-constitutional plan. A special place in the dissertation work is devoted to the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, and with regard to the Convention itself, the author pays particular attention to three key aspects contained in it.

Comparative constitutional review also falls within the purview of the doctoral student. He emphasizes that constitutional arrangements are varied and dependent on the particularities of individual jurisdictions, but what can be said with a high level of certainty is that almost all constitutions on the planet have some form of regulation, or at least some attitude towards the people with disabilities (p. 109). Especially for the purpose of the research, the author used a number of constitutional texts that he personally translated from English - a fact that in itself speaks of the good foreign language training of the doctoral student. Presented are constitutional provisions from the fundamental laws of Austria, Finland, Germany, Hungary, Slovenia, Switzerland, Spain, Romania, Sweden, Greece, Poland, Portugal, Slovakia, Italy, Lithuania, Latvia, Estonia, Malta, Argentina, Brazil, Uruguay, Mexico, Peru, New Zealand, Korea, Canada, USA, etc. The author concludes that different countries introduce different measures to protect or support the people with disabilities depending on the different models that exist in the respective jurisdiction (p.117).

In this chapter of the dissertation, two of the main models by which disability is conceptualized are examined in detail - the medical and the social. Here it is appropriate to point out that the author specifies with great precision two basic concepts - impairment and disability. He points out that the term "impairment" should be understood as the medical condition that gives rise to the defined functional deficit, and "disability" should be understood as the social deficits superimposed by the disability, i.e. those limiting factors that arise from the collision of disability with a social environment unsuitable for it. This distinction, although not easily noticeable in the Bulgarian language, is essential for understanding disability as a legal and social phenomenon (p. 119). The doctoral student also points out his critical comments on the leading models of disability.

In the last third paragraph of this chapter of the dissertation, the author draws attention to the people with disabilities and the constitution. The PhD student believes that to be able to frame what the constitutional position of the disabled people is, it is necessary to understand what a constitution and constitutional law are, and that the rights of the disabled people should be qualified in terms of which type constitutional rights they fall (p. 146). He draws two valid conclusions. First of all, that the people with disabilities are an element of the constitutional arrangement, and that they constitute an integral part of the constitutional subject matter and can be considered through the instruments of constitutional law. Secondly, that when analyzing the constitutional situation of the people with disabilities, both the active role of the state in supporting them and the observance of guarantees for the protection of their right to work should be taken into account, but in combination with the necessary restrictions for non-interference in the private sphere of the individual, which are set by the constitution itself (p. 152).

Chapter Three is the last chapter of the dissertation and is a kind of logical conclusion of the scientific work of the doctoral student Petar Kichashki. In it, the author emphasizes the need for a "triple constitutional test" of the policies for disabled people.

The PhD candidate clarifies the notion of a "triple constitutional test" in an argumentative manner, emphasizing the need for any policy that targets this specific vulnerable group to be consistent with (pp. 156-157):

1) *The constraining function of the constitution* - a state policy cannot go beyond its constitutionally defined territory and place inadmissible restrictions on the person, his sovereign will and free judgment;

2) *The dignity of the person* – the people with disabilities have the same human dignity that is inherent to all other people.

3) *The welfare state* - disability is a complex issue that has both medical and social aspects. Social support for people with disabilities is needed to enable them to access public resources and goods in a similar way to everyone else.

The constitutional principles of human dignity (p. 157) and the welfare state (p. 169) are analyzed in detail when shaping policies towards the people with disabilities, and the main opinions in the doctrine of Bulgarian and foreign authors are also indicated.

The dissertation also takes a critical look at assessment of work ability and social support for disability (p. 175).

At the end of chapter three, the author's proposals for legislative changes in the field of disabilities are presented. *de lege ferenda*, the doctoral student proposes that "in a new law for disabled people" (p. 189) the following statements should be included:

1. New assessment of disability (p. 189) – with 5 specific proposals;
2. Building the capacity of a specialized administrative structure (p. 193) - with 8 specific proposals;
3. Improved access to social services (p. 196) - with one specific proposal;
4. Creation of a fund for research and development activities with the aim of creating innovative technical aids (p. 197) - with 5 specific proposals in number;
5. Increasing the capacity of the Commission for Protection against Discrimination in order to improve the accessible environment for people with disabilities (p. 200) - with 2 specific proposals.

In the conclusion of the dissertation, the author draws 8 main conclusions.

Several main contributing points are characteristic of the dissertation work:

- The work represents the first independent targeted constitutional study of disability in Bulgaria;
- Constitutional provisions in 27 countries around the world regarding disability have been systematized. Special attention is paid to the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities;
- The argument of the thesis that the issues of disability have their own constitutional rank, as well as analyzing the Bulgarian constitutional prerequisites for the issue of disability to be elevated to a constitutional level;
- Systematized with the leading models for disability, which are summarized as a complete ideological foundation that projects legal and political action on the subject of disability;
- The author's triple constitutional test regarding policies towards people with disabilities has been consolidated and protected;
- Numerous legislative changes have been argued de lege ferenda .

In conclusion , it can be said that the work is distinguished by originality and an analytical approach in presenting the problems. It is impressive that the author's principled approach is to look for the conceptual meaning of the phenomena and to clearly state his theoretical views in the field of constitutional law. He shows a thorough knowledge of both international and Bulgarian doctrine. The paper has a clear focus and the underlying theme is developed in a coherent manner, showing a connection between the problems analyzed.

4. Abstract and publications on the dissertation work

The author's abstract presented by the doctoral student is made in accordance with the requirements of the regulatory framework and reflects the results achieved through the study of the problem. It presents the main content, main ideas and conclusions of the dissertation work. The contributing moments of the author in conducting the research, the degree of novelty and practical significance of the dissertation are outlined.

The publications that the doctoral student has presented are 3 (three) in number, namely: Kichashki, P. Legal-historical manifestations of eugenics in the USA. – Law, Politics, Administration, 2020, volume 7, no. 3-4, pp. 59-68; Kichashki, P. Damage is a constitutional issue. – Law, Politics, Administration, 2022, volume 7, no. 2, pp. 29-37; Kichashki, P. Legal-Historical Aspects of Disability in Nazi Germany. – Knowledge: International Journal, 2023, Vol. 56, Issue 1, p. 135-140.

They are related to the topic of the dissertation and are published in specialized publications. An essential feature of Petar Kichashki 's scientific production is the consistent application of comparative legal , comparative historical and socio-legal methods and approaches.

5. Critical notes and recommendations

In the dissertation, a fairly large amount of historical facts related to the presented issues are indicated, which in certain parts of the work could be slightly reduced, given the fact that the research is aimed at the systematization and analysis of the constitutional situation of the people with disabilities.

There is a certain imbalance in the volume of the individual chapters of the dissertation (chapter one is approximately 100 pages, chapter two is 54 pages, chapter three is 48 pages), which to some extent could be overcome in a possible future publication of the text.

Regarding the propositions *de lege ferenda*, it can be pointed out that some of them are well argued, but in others more legal argumentation could be added.

As a recommendation, although aside from the substance of the exposition, it can be pointed out that the end of the third chapter of the dissertation could be arranged more precisely, compared to its present form. And one more technical note - some of the citations are not formatted according to bibliographic citation standards.

Finally, I would recommend that the author's presence in the conclusion of the work be expanded in terms of volume and content, as well as the publication of the dissertation work after its successful public hearing.

The indicated critical comments and recommendations cannot change the conclusion that the presented research has indisputable scientific merits and possesses the qualities of a dissertation work in the sense of the relevant legal requirements for the acquisition of the educational and scientific degree "doctor".

6. Conclusion

The analysis made of the qualities and contributions of the presented materials, of the academic qualities of the doctoral student and his capabilities to deal with scientific and administrative tasks show that Petar Iliyanov Kichashki possesses all the necessary qualities for the acquisition of the educational and scientific degree "doctor".

The dissertation contains scientific and applied results, which represent an original contribution to science and meet all the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations for the Implementation of the law and the relevant Regulations of the Southwestern University “Neofit Rilski”.

The dissertation work shows that the doctoral student Petar Iliyanov Kichashki possesses in-depth theoretical knowledge and professional skills and demonstrates qualities and skills for independent conduct of scientific research.

Due to the above, I confidently give my **positive assessment** for the conducted research and **I offer it to the honorable scientific jury to award the educational and scientific degree "doctor" of Petar Iliyanov Kichashki** in the field of higher education: 3. Social, economic and legal sciences; professional direction: 3.6 Law; doctoral program "Constitutional Law".

September 2023

Prepared the opinion: .....

Associate Professor Hristo Paunov, PhD